

حدیث زیاد شدن دو رکعت به خاطر ولادت حسنین

حیدر حب الله

ترجمه: سعید نورا

سوال^۱: حدیثی با این تعبیر آمده است: حدّثنا أحمد بن محمد بن یحیی العطار، عن أبيه، قال: حدّثني أبو محمد العلوي الدينوري، بإسناده رفع الحديث إلى الصادق عليه السلام قال: قلت له: لم صارت المغرب ثلاث ركعات وأربعاً بعدها ليس فيها تقصير في حضر ولا سفر؟ فقال: «إن الله عز وجل أنزل على نبيّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لِكُلِّ صَلَاةٍ رَكَعَتَيْنِ فِي الْحَضَرِ، فَأَضَافَ إِلَيْهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لِكُلِّ صَلَاةٍ رَكَعَتَيْنِ فِي الْحَضَرِ، وَقَصَرَ فِيهَا فِي السَّفَرِ، إِلَّا الْمَغْرِبَ وَالغَدَاةَ، فَلَمَّا صَلَّى الْمَغْرِبَ بَلَغَهُ مَوْلِدُ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ، فَأَضَافَ إِلَيْهَا رَكَعَةً شُكْرًا لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَلَمَّا أَنْ وُلِدَ الْحَسَنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَضَافَ إِلَيْهَا رَكَعَتَيْنِ شُكْرًا لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَلَمَّا أَنْ وُلِدَ الْحُسَيْنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَضَافَ إِلَيْهَا رَكَعَتَيْنِ شُكْرًا لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَتَرَكَهَا عَلَى حَالِهَا فِي الْحَضَرِ وَالسَّفَرِ». سوال من این جاست: میزان صحت این حدیث، بر اساس دیدگاه شما و آراء آقای خوئی در علم رجال چقدر است؟

پاسخ: شیخ صدوق این روایت را در کتاب علل الشرائع ۲: ۳۲۴، و کتاب من لا یحضره الفقیه ۱: ۴۵۴ نقل کرده است. شیخ طوسی نیز این روایت را در (تهذیب الأحکام ۲: ۱۱۳) از کتاب من لا یحضره الفقیه نقل کرده است. همچنین این حدیث در کتاب های دیگری مثل ذکرى الشيعة اثر شهيد اول و کتاب الحدائق الناضرة از شیخ بحرانی نیز آمده است.

^۱ حیدر حب الله، إضاءات فی الفكر والدين والاجتماع ۱: سوال ۱۱۴.

اما کتاب ذکرى الشيعة و كتاب الحدائق الناضرة كتاب هاى فقهى هستند كه هيچ ارتباطى با حديث ندارند بنابراین اين كتابها از مصادر پيشين خود اين روايت را گرفته اند. وقتى سه مصدر اصلى اين حديث را مورد تحليل قرار مى دهيم. مى بينيم كه شيخ طوسى در كتاب تهذيب الأحكام اين حديث را - همانطور كه خود تصريح کرده - از كتاب من لا يحضره الفقيه، گرفته است بنابراین شيخ طوسى سند جديدى به اين روايت ندارد تا بخواهيم جدا از سند صدوق آن را ارزيابى كنيم. بنابراین مصدر اساسى اين حديث دو كتاب علل الشرائع و كتاب من لا يحضره الفقيه مى باشد. در اين زمينه بايد بگوييم:

اما در كتاب من لا يحضره الفقيه اين حديث اساساً بدون سند نقل شده است و آقاى خوئى مراسيل صدوق را مطلقاً - همانطور كه صحيح اين است - نمى پذيرد اما كتاب علل الشرائع كه متن حديث را از آن نقل فرموديد، تنها مصدر اين حديث است وقتى سند اين حديث را مورد توجه قرار مى دهيم چند نقطه ضعف در آن مى بينيم:

أولاً: اين سند مرسل است چرا كه ابا محمد علوى دينورى اين حديث را به سند خود از امام صادق نقل مى كند ولى اين سند در كتاب علل نيامده است بنابراین اين حديث بين دينورى و امام صادق ع مرسل است.

ثانياً: أحمد بن محمد بن يحيى العطار نزد آقاى خوئى و گروهى از علماء - همانطور كه صحيح همين است - مجهول الحال است. براى آشنائى با نظر آقاى خوئى پيرامون وى ر.ك: (معجم رجال الحديث ۳: ۱۲۱ - ۱۲۲).

ثالثاً: أبو محمد علوى دينورى مردى كاملاً مهم است. هيچى ذكرى از او در كتب رجال نه شيعى و نه سنى ديده نمى نشود. آقاى خوئى نيز اساساً او را در معجم نياورده است. قاعده غالبى نيز اين چنين است كه وثاقت هر كسى كه آقاى خوئى در معجم نياورده نزد او ثابت نيست. خيلى بعيد از كه اين مرد (أبو محمد) همان حسن بن على دينورى علوى باشد چرا كه شيخ صدوق به صورت مستقيم از اين مرد از زكار علوى نقل روايت مى كند بنابراین چگونه ميتوان پذيرفت بين شيخ صدوق و بين ابى محمد علوى در اين جا دو واسطه وجود داشته باشد يعنى: احمد بن محمد بن يحيى عطار و پدرش محمد بن يحيى عطار با آن كه وى خود بدون واسطه

از حسن علوی نقل می کند. امری که دلیل بر تغایر این دوست. بنابراین این حدیث نزد آقای خوئی از لحاظ سندی ضعیف است و دیدگاه درست نیز همین است.

اما از جهت متن - از دیدگاه متواضعانه من - حداقل ابتدائاً مقداری پیچیدگی دارد چرا که در ابتدای آن می گوید: نماز دو رکعت دو رکعت تشریح شده است سپس می گوید دو رکعت مغرب، رکعتی به شکر میلاد زهراء س زیاد شده است سپس می گوید دو رکعت به خاطر حسن و دو رکعت به خاطر حسین علیهما الصلاة افزوده شده اند. اگر مقصود آن است که بعد از مغرب دو رکعت زیاده شده و سپس دو رکعت که در مجموع چهار رکعت می شود که همان نماز عشاء خواهد شد. چطور در ابتداء می گوید نمازها دو رکعت دو رکعت تشریح شده اند امریکه نشان میدهد نماز عشاء از همان اول دو رکعت بوده است بنابراین اگر بعد از مغرب چهار رکعت به خاطر حسنین افزوده شود نماز عشاء در این صورت شش رکعت خواهد بود اما اگر مقصود آن است که دو رکعت افزوده شده ابتدا برای حسن بوده و سپس برای حسن علیهما السلام بر نمازهای چهار رکعتی افزوده شده معنای این سخن آن است که دو نماز چهار رکعتی داریم درحالی که سه نماز چهار رکعتی داریم.

افزون بر این که این روایت خود می گوید حضرت رسول از همان ابتداء دو رکعت بر هر نماز دو رکعتی افزود غیر از نماز مغرب و نماز صبح. امری که نشان می دهد حضرت رسول قبل از ولادت امام حسن و حسین علیهما السلام دو رکعت را به نمازهای چهار رکعتی افزوده بودند. در این صورت معنای زیاد شدن چهار رکعت به خاطر ولادت حسنین چیست؟ مگر این که مقصود از چهار رکعت بعد از میلاد حسنین - سلام الله علیهما - نافله ی نماز مغرب باشد نه نماز عشاء امری که بعید نیست و دیگر این اشکال متنی مطرح نخواهد بود.

در هر صورت، ترجیح بنده - و متعین نزد آقای خوئی بر اساس نظریات رجالی وی - این است که این حدیث ضعیف است. والله العالم.